

פרק יב'
סיכום הפרק פסח מצרים ופסח דורות מכת בכורות ויציאת בני ישראל ממצרים
<p>* הפרק פותח במצוות קידוש החודש (ב'). * לאחר מכן מדובר על קרבן פסח מצרים ודיני פסח מצרים ופסח דורות. * בהמשך מסופר על מכת בכורות ויציאת בני ישראל ממצרים.</p> <p style="text-align: right;">א. קורבן פסח מצרים</p> <p>1. <u>מאפייני הקרבן</u> : א. שה מן העיזים או מן הכבשים. ב. תמים - אין בו מום (שלם). ג. בן שנה - בשנתו הראשונה. ד. זכר.</p> <p>2. <u>מי לוקח</u> - מנויים - חייבים להיות שייכים לקבוצה מסוימת: א. "שה לבית אבות" - קורבן למשפחה. ב. "ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו..." (אם אנשי המשפחה מועטים, ואינם יכולים לאכול את כל השה ניתן לצרף אנשים נוספים לחבורה זו, כגון שכן וכדו').</p> <p>3. <u>מתי לוקחים</u> - ב' בניסן לוקחים את השה, ומאז הוא נמצא במשמרת (בדיקה שאין בו מום ושמירה שלא יהיה בו מום) עד י"ד בניסן. בי"ד בניסן בין הערביים שוחטים אותו.</p> <p>* <u>הערות:</u> א. ה' רצה שבני ישראל יעשו מצוות כדי שיהיו ראויים להיגאל ולכן ציוה אותם 4 ימים לפני שחיטת הקורבן לקחת את השה, כדי שיתעסקו במצוות. מסיבה זו נתן להם בליל יציאת מצרים 2 מצוות: מריחת דם קורבן פסח על המשקוף, וברית מילה (רש"י י"ב:ו'). ב. בפסח דורות לוקחים את השה ביום השחיטה - בי"ד בניסן, בשונה מפסח מצרים.</p> <p>4. <u>מקום השחיטה</u> - כל אחד שוחט בביתו. הדם נשפך לסף (לכלי), לוקחים אגודת אזוב (3 קלחי ירק אזוב), טובלים בסף ומורחים על המשקוף ועל המזוזות מבפנים.</p> <p>5. <u>זמן השחיטה</u> - י"ד בניסן בין הערביים.</p> <p>6. <u>אופן הכנת הקרבן</u> - צלי אש - צולים אותו כולו יחד עם ראשו ועם כרעיו ועם קרבו. אסור שהוא יהיה מבושל במים, ואסור שהוא יהיה נא (שאינו צלוי כראוי).</p> <p>7. <u>אופן אכילת הקרבן</u> - א. עם מצות ומרורים. ב. "מתניכם חגורים, נעליכם ברגליכם, ומקלכם בידכם" (מוכנים ליציאה לדרך). ג. אכילה בחפזון. ד. אסור לשבור עצם מקורבן הפסח.</p> <p>8. <u>זמן אכילת הקרבן</u> - ליל ט"ו בניסן. 9. <u>דין הנותר מהקרבן</u> - הבשר שנשאר מהקורבן, עד הבוקר יש לשרפו באש.</p>

ב. פסח מצרים ופסח דורות

על הדומה והשונה בין פסח מצרים ופסח דורות ראה טבלה מצורפת.

על הרשאים לאכול מקרבן פסח ושאינם רשאים ראה טבלה מצורפת

ג. מכת בכורות ויציאת ישראל ממצרים

בפרק זה מתחיל החלק בתורה בו נכתבו מצוות ה' שניתנו לישראל ע"י משה. חלק זה משולב בסיפור תולדות ישראל מיציאת מצרים ועד בואם לארץ ישראל.

משך זמן ישיבת ישראל במצרים:

* "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלושים שנה וארבע מאות שנה (מ'-מ"א).
רש"י מקשה: הרי הם היו במצרים רק 210 שנה, ומשיב: מלידת יצחק עד יציאת מצרים עברו 400 שנה, ומכרית בין הבתרים(שהיתה 30 שנה לפני לידת יצחק) עד יציאת מצרים עברו 430 שנה.

סיכום ספר שמות – לשימוש פרטי למורים ולתלמידים

מתוך האתר של מאיר אביטן www.meir-avitan.co.il

טבלה מסכמת פסח מצרים ופסח דורות

	פסח מצרים	פסח דורות
הסבר	פסח שעשו ישראל לפני יציאתם ממצרים. (פסוקים ג'-י"ג, כ"א-כ"ג)	פסח שעושים בכל שנה. (פסוקים י"ד-כ', כ"ד-כ"ז, מ"ג-מ"ט)
השונה	מועד לקיחת הקורבן(מקחו) – י' בניסן(ולאחר מכן 4 ימים במשמרת – פסוקים ג', ו').	ביום השחיטה – י"ד בניסן בין הערביים.
	מקום השחיטה – בבית.	במקדש, והאכילה בירושלים.
	הזיית הדם – על המזוזות ועל המשקוף באמצעות אגודת אזוב(פסוק ז').	על המזבח.
	אופן האכילה – בחיפזון(פסוק י"א)	בהסבה כבני חורין.
		מצוות הקשורות לחג המצות לדורות, 1. חג 7 ימים – היום הראשון והיום השביעי הם "מקרא קודש" – ימים טובים שמותרת בהם רק מלאכת אוכל נפש(י"ב, ט"ו-ט"ז). 2. איסור אכילת חמץ – לא ימצא(י"ג, ז'). 3. מצוות אכילת מצות(י"ב, ח, י"ג, ז'). 4. מצווה לספר ביציאת מצרים(י"ג, ח').
הדומה	1. שה תמים זכר בן שנה(פסוק ה'). 2. מועד השחיטה – י"ד בניסן בין הערביים(פסוק ו'). 3. זמן האכילה – ליל ט"ו בניסן(פסוק ח'). 4. אופן ההכנה – צלי אש. אסור מבושל במים ואסור נא(פסוק ט'). 5. אכילה על מצות ומרורים(פסוק ח'). 6. את הנותר עד הבוקר שורפים(פסוק י'). 7. אכילה בחבורות(פסוק מ"ו). 8. האנשים שרשאים לאכול מהקורבן והאנשים שאינם רשאים(פסוקים מ"ג-מ"ח).	

טבלה מסכמת הרשאים ואינם רשאים לאכול מקרבן פסח

הרשאים לאכול מקרבן הפסח	שאינם רשאים לאכול מקרבן הפסח
1. יהודי שנימול כלומר שעשה ברית מילה (י"ב, מ"ז - "כל עדת ישראל").	1. יהודי שלא נימול("וכל ערל לא יאכל בו").
2. גר צדק - גוי שקיבל עליו את כל המצוות, התגייר, ועשה ברית(י"ב, מ"ח-ח) וכי יגור אתך (גר)	2. גר תושב – גוי שגר בשכנות לישראל, עשה ברית, אך לא קיבל עליו עול מצוות(י"ב, מ"ה - "תושב").
3. עבד כנעני שנימול (לפי הסברו של ר"א ברש"י על המילים, "וכל עבד איש...").	3. "שכיר" – גוי עובד כוכבים שנימול
	4. יהודי שעבדיו הכנענים לא מלו (לפי הסברו של ר' יהושע ברש"י על המילים, "וכל עבד איש...").
	5. "כל בן נכר" א. גוי. ב. יהודי מומר.

שאלות ותשובות פרק יב'

שאלה	תשובה	
1 יב עפ"י שאלת בגרות	הסבר בלשונך את משמעות האמירה "החודש הזה לכם ראש חדשים" בשתי דרכים שונות. (רש"י י"ב, ב).	1. חודש זה, חודש ניסן, יהיה הראשון במניין חדשי השנה (אייר שני, סיוון שלישי, אדר שנים עשר וכו'). 2. התמקדות דברי ה' למשה לא הייתה על כל חודש ניסן, אלא על הנושא של ראש חודש, וה' למד את משה כיצד לזהות מתי ראש חודש.
2 פרק יב עפ"י שאלת בגרות פסח מצרים ופסח דורות	א. הגדר בקצרה: פסח מצרים, פסח דורות, פסח שני. ב. אילו פסוקים בפרק עוסקים בפסח מצרים ואילו בפסח דורות? ג. ציין שלוש הלכות שבהן דיני פסח מצרים שווים לפסח דורות. (ג'- ו'. ח'- י'. מ"ו- מ"ח). ד. ציין הלכה אחת המשותפת לשלושת ה"פסחים".	פסח מצרים – קרבן הפסח שהקריבו בני ישראל בשנה ההיא לפני יציאתם ממצרים. פסח דורות – קרבן פסח שישראל חייבים להקריב כל שנה מאז ועד עולם. פסח שני – פסח הנעשה בי"ד אייר ע"י מי שלא יכלו לעשותו בי"ד ניסן מפני שלא היו טהורים. ב. פסח מצרים: ג'- י"ג, כ"א- כ"ג. פסח דורות: י"ד- כ', כ"ד- כ"ז, מ"ג- מ"ט. ג. 1. לקיחת שה ושחיטתו בארבעה עשר לחודש. 2. אכילתו צלי אש, מצות על מרורים ואי הותרה ממנו. 3. ערלים לא יכולים לאכול ממנו אלא רק מי שנמול. ד. בכל הפסחים רק מי שנימול יכול להשתתף במצווה.
3 פרק יב עפ"י שאלת בגרות פסח מצרים ופסח דורות	א. כתוב שלוש מההלכות המיוחדות רק לפסח מצרים (ג'. רש"י ו'. ז', כ"ב. י"א. סוף פס' כ"ב). ב. כתוב שתי הלכות המיוחדות רק לפסח דורות (י"ב, טו- טז).	א. 1. לקיחת השה כבר בי' ניסן. 2. שימת הדם על המזוזות והמשקוף בבתי שאכלו בהם. 3. אכילה בחפזון מתניהם חגורים, נעליים לרגליהם ומקלם בידם. 4. אי יציאה מהבית עד הבוקר. ב. 1. חיוב אכילת מצות ואיסור חמץ שבעה ימים. 2. איסור מלאכה ביום הראשון וביום השביעי מלבד לצורך אוכל נפש.
4 פרק יב עפ"י שאלת בגרות קרבן הפסח	א. ציין מקור בספר במדבר בו מוזכרים דיני קרבן פסח. ב. מה מחדשת התורה בספר במדבר על המסופר בספר שמות? ג. באיזה מקום הקריבו בני ישראל את הפסח בפעם הראשונה לאחר כניסתם לארץ? רשום המקור לתשובתך.	א. במדבר ט', א- ד. ב. דיני פסח שני, הנעשה בי"ד אייר ע"י מי שלא יכלו לעשות הפסח במועדו כי לא היו טהורים. ג. בגלגל. יהושע ה', ט- י'.

סיכום ספר שמות – לשימוש פרטי למורים ולתלמידים

www.meir-avitan.co.il מתוך האתר של מאיר אביטן

<p>א. אסור להותיר מבשר הפסח ויש לסיימו עד הבוקר, ולכן צריך להיות שיהיו מספיר אנשים שיוכלו לסיים את אכילת קרבן הפסח לפני סוף זמן אכילתו. ב. אסור לאכול ממנו מבושל במים או משקה אחר כלשהו ואסור לאכול ממנו כשהוא צלוי רק חלקית. ג. 1. מצות. 2. עשבים מרים.</p>	<p>א. עפ"י פסוק ד' באיזה מקרה צריך אדם להקריב את הפסח ביחד עם שכנו? (רש"י). ב. כתוב שתי צורות בהן אסור להכין את בשר הפסח לאכילה. (פסוק ט' וברש"י). ג. כתוב שני דברים שהתורה מצווה לאכול עם קרבן הפסח. (ח').</p>	<p>5 פרק יב עפ"י שאלת בגרות קרבן הפסח (ד')</p>
<p>שמות כ"ג, טו (פרשת משפטים). שמות ל"ד, יח (פרשת ויקהל).</p>	<p>ציין שני מקורות בספר שמות שאינם בפרשת "בא" בהם מדובר על חג המצות.</p>	<p>6 פרק יב עפ"י שאלת בגרות</p>
<p>א. בני ישראל נצטוו לטבול אגודת אזוב בדם ולשים את הדם על המזוזות והמשקופים של בתיהם כי הבתים המסומנים בדם לא יינגפו ע"י ה' במכת בכורות. (הדם לא היה למעשה סימן לה' כי ה' לא צריך סימן, אלא סימל את היות ישראל עסוקים במצוות קרבן הפסח). ב. בישראל לא יהיה נגף בכל מקרה ובמצרים יהיה נגף בכל מקרה. למרות הסימן שעל הבתים המכה היא אישית לכל מצרי ומצרי ולא תפגע באף אדם מישראל. ג. לישראל היה אסור לצאת מבתיהם עד הבוקר, כי הלילה הוא זמן של מזיקים ("ולילה רשות למחבלים הוא"), ואין לומר שאסור היה להם לצאת עד הבוקר כי בכל הזמן הזה מתרחשת מכת בכורות, שכן מכת בכורות התרחשה כולה באותה שניה שחל בה חצי הלילה.</p>	<p>א. מה ציוה ה' את ישראל לעשות עם דם הפסח ועבור מה נועד ציווי זה? (ז', י"ג, כ"ב-כ"ג. רש"י לפס' י"ג). ב. האם מצרי היה ניצל ממכת בכורות אם לן באותו הלילה בבית עברי? האם יהודי היה נפגע אם לן באותו הלילה בבית מצרי? (רש"י לפסוק י"ז). ג. איזו מגבלה הוטלה על בני ישראל בלילה בו התרחשה מכת בכורות ומדוע? (כ"ב וברש"י).</p>	<p>7 פרק יב עפ"י שאלת בגרות הוראות לישרא ל לפני מכת בכורות</p>
<p>א. בי' ניסן נצטוו לקחת שה ולשמור אותו למשמרת עד י"ד ניסן ובי"ד ניסן להקריבו. בין זמן לקיחתו לזמן עשייתו בדקו שאין בו מום, וכן עסקו במצוות קרבן הפסח וברית מילה כך שבארבעה עשר בניסן היו בידם זכויות שיכלו להיגאל. ב. שניהם אותו יום ראשון, שהוא ט"ו ניסן, אך מתחיל מערב של אותו יום והוא י"ד ניסן בערב. ג. מדובר על היום שבו יצאו ממצרים שיהיה להם לזכרון, ויום זה הוא ט"ו ניסן.</p>	<p>א. מה הצטוו ישראל לעשות בי' ניסן ומה הצטוו לעשות בי"ד ניסן ומדוע לא נעשה הכל ביום אחד? (ג' - ז'. רש"י לפסוק ו' ד"ה "והיה לכם למשמרת"). ב. מהו "היום הראשון" שבו צריך לקיים את מצוות השבת שאור? (ט"ו) ומהו "היום הראשון" עליו מדובר בפסוק ט"ז? (רש"י לפסוק ט"ו ד"ה "אך ביום הראשון"). ג. לאיזה יום הכוונה בפסוק "והיה היום הזה לכם לזכרון" וגו' ? (י"ד)</p>	<p>8 פרק יב עפ"י שאלת בגרות תאריכי ם</p>

סיכום ספר שמות – לשימוש פרטי למורים ולתלמידים

www.meir-avitan.co.il מתוך האתר של מאיר אביטן

<p>א. אך ורק מלאכת אוכל נפש, ומדובר באוכל עצמו ולא בהכנת כליו ודברים שאפשר לעשותם מערב יום טוב. ב. 1. שמירת המצות שלא יחמיצו. 2. שמירת היום מעשיית כל מלאכת עבודה (חוץ ממלאכת אוכל נפש).</p>	<p>א. אילו מלאכות מותר לאדם לעשות בימים שהם מקראי קודש? (ט"ז. רש"י). ב. על אילו שני דברים צריך אדם מישראל לשמור עפ"י הכתוב בפסוק י"ז? (היעזר ברש"י).</p>	<p>9 פרק יב בגרות פסח דורות (ט"ז- י"ז)</p>
<p>א. לא יימצא בבית לא רק חמץ (בצק שתסס והחמיץ כתוצאה מהשאור), אלא גם השאור הגורם לבצק להחמיץ, ולא יאכל גם השאור. (מחמצת = שאור). ב. ישראל נחפזו בצאתם ממצרים ולא היה להם מספיק זמן להתעכב עד שהבצק יתפח, כך שהתקבלו מצות ולא לחם. ג. אסור לשחוט את קרבן הפסח בזמן שעדיין יש חמץ. (זהו איסור שהוסיפה התורה לאחר שבפרק י"ב למדנו על הקשר בין מצוות אכילת מצה ואיסור חמץ).</p>	<p>א. מהם שני הדברים שהתורה אוסרת בפרק י"ב בהקשר לחמץ? (י"ט-כ'). ב. מהי הסיבה לכך שעם ישראל לקחו אתם מצות ממצרים? (ל"ט). ג. מה הקשר בין איסור חמץ לבין הקרבת קרבן פסח עפ"י שמות ל"ד, כה? (רש"י).</p>	<p>10 פרק יב עפ"י שאלת בגרות חיוב אכילת מצה ואיסור חמץ</p>
<p>1. הייתה צעקה גדולה במצרים על מכת בכורות. 2. פרעה וכל מצרים האיצו בבני ישראל לצאת ממצרים.</p>	<p>מה היו שתי תגובותיהם של המצרים על מכת בכורות (ל"ג-ל"ד)?</p>	<p>11 יב בגרות (ל"ג- ל"ד)</p>
<p>1. גוי (או ישראל משומד) 2. עבד שלא נימול וכל אדם שלא נימול. 3. תושב ושכיר, שהם גר צדק שעדיין לא נשלמה התגיירותו (כגון שלא טבל עדיין) וגוי, גם אם הוא מהול.</p>	<p>ציין שלושה סוגי אנשים שאינם רשאים לאכול קרבן פסח, מתוכם שניים מישראל. (מ"ג-מ"ח. רש"י למ"ג-מ"ו).</p>	<p>12 יב בגרות (מ"ג- מ"ו)</p>
<p>א. מי שלא נימול לא יכול להשתתף במצווה זו. ב. יהושע ה' ב-י. ג. מילתו של אליעזר, בנו הבכור של משה, נתעכבה בגלל הסכנה של יציאת תינוק מהול לדרך, ומפני שנתעסק קודם בהכנת מקום הליונה בו ישוה עד מלאת שלושה ימים למילת הבן. משום כך בא ה' ובקש להמית את משה. צפורה הבינה כי יש בעיה באי עשיית המילה ומלה את בנה.</p>	<p>א. מהו הקשר בין מצוות הקרבת הפסח למצוות ברית מילה? (מ"ד-מ"ח). ב. היכן עוד בא לביטוי בתנ"ך הקשר בין פסח לברית מילה? ג. על מי מסופר בפרשת שמות כי עשו לו ברית מילה, ומדוע נעשתה ברית המילה דווקא באותו זמן? (ד', כד-כה וברש"י).</p>	<p>13 פרק יב עפ"י שאלת בגרות פסח</p>

סיכום ספר שמות – לשימוש פרטי למורים ולתלמידים

www.meir-avitan.co.il מתוך האתר של מאיר אביטן

		וברית מילה (מ"ד- מ"ח)
<p>בני ישראל ישבו במצרים בפועל מאתיים ועשר שנים, אך בפסוק נזכר שישבו שם ארבע מאות ושלושים שנה. חישוב זה נעשה לפי ספירת השנים החל מברית בין הבתרים, ומכליל בתוכו גם שנים שישבו אבותינו כגרים בארצות אחרות.</p>	<p>"ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים" (מ')... כמה שנים ישבו בני ישראל במצרים בפועל וכיצד נעשה חישוב השנים הנזכר בפסוק?</p>	<p>14 פרק יב משך זמן ישיבת ישראל במצרי ם (מ')</p>